

УМОВИ ТА ОСОБЛИВОСТІ ВІЙСЬКОВО-ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МИРОТВОРЧИХ ПІДРОЗДІЛІВ

І.О.Пішко

начальник науково-дослідної лабораторії воєнно-психологічних досліджень Науково-дослідного центру гуманітарних проблем Збройних Сил України

У статті проаналізовано умови та особливості військово-професійної діяльності миротворчих підрозділів, а також висвітлено основні групи стресогенних факторів, які можуть здійснювати вплив на військово-професійну діяльність миротворців.

Ключові слова: миротворча діяльність, стресогенний фактор, функціональний стан.

Виконання людиною професійної діяльності (тобто виконання якої визначено нормативними документами) зумовлюється впливом багатьох “зовнішніх” та “внутрішніх” факторів (загальноприйнятої класифікації на сьогодні не існує [2]), які можуть здійснювати вплив на функціональний стан людини.

Знання цих факторів, вивчення їх взаємодії та впливу на функціональний стан дасть змогу досягти оптимального рівня потенційної готовності та фактичної можливості людини виконувати певний вид діяльності на необхідному рівні ефективності впродовж визначеного часу.

Військово-професійна діяльність миротворців відбувається у змінених, відмінних від звичайних, умовах, які пред’являють підвищені вимоги до суб’єкта діяльності та мають назву особливих умов діяльності. Особливі умови діяльності епізодично пов’язані із впливом екстремальних факторів. Екстремальні умови діяльності (як крайня форма особливих умов) пов’язані з постійним впливом екстремальних факторів. На жаль, точна кількісна міра, що відокремлює особливі умови від екстремальних, у психології поки що не визначена [5].

Відомо, що виконання завдань у миротворчих операціях військовослужбовцями національних контингентів проходить у складних і часто екстремальних умовах, під впливом стресогенних факторів, обумовлених зовнішнім середовищем та особливостями виконуваної діяльності, до яких вони мають пристосуватися за короткий проміжок часу. Під їх впливом, залежно від особистісних характеристик військовослужбовців, формуються ті чи інші функціональні стани.

Так, О.О. Теличкін виділяє сім груп стресогенних факторів, типових в умовах миротворчої діяльності, які пов’язані: з кліматично-географічними умовами країни перебування; умовами безпеки; умовами служби; національно-мовними аспектами країни перебування; культурними особливостями; інтимно-особис-

тисними характеристиками; побутовими умовами [8; 10].

За даними ряду авторів [7; 4], на виконання бойового завдання, зокрема, в умовах Південного Лівану, негативно впливають такі основні *кліматично-географічні особливості*: домінування гірського рельєфу місцевості, склад кам’янистих ґрунтів, насичених феромагнітними елементами; спека із початку березня й до кінця листопада; тривалий сезон дощів, як правило, з грудня по березень, що призводить до значних зсувів ґрунту на заміновані ділянки, а також змивання мін з місця їхнього встановлення; значна кількість отруйних змій, павуків та скорпіонів.

Результати дослідження ряду авторів [8; 11] свідчать, що серед миротворців українського контингенту лише 10,8 % респондентів відносять “кліматичні проблеми” до розряду значущих. Разом із тим, для миротворців інших держав ця проблема є більш значущою. Так, для вихідців із африканських країн, що виконували місію в Югославії, ця цифра складала 100 %, для представників Іспанії – 58 %, а військово-службовців Португалії – 50 %.

Друга група стресогенних факторів пов’язана з *умовами безпеки миротворців, боротьбою між обов’язком і бажанням вижити* [1; 11].

Серед стресорів, що належать до даної групи, виділимо такі:

- потенційна небезпека для життя; ворожість місцевого населення;
- специфічні правила по відношенню до особистої зброї, які забороняють миротворцям використовувати зброю (окрім самозахисту);
- недостатня кількість медичних закладів для надання кваліфікованої медичної допомоги та евакуації потерпілих;
- невизначеність військово-політичної ситуації в країні перебування, коли жодна з протидіюючих сторін не бере

на себе відповідальність за напади на миротворців;

- складна мінна обстановка, обумовлена відсутністю інформації щодо мінних полів, значною площею замінованої території, наявністю мін-пасток невідомого походження.

Разом із тим, висловлювали незадоволеність рівнем своєї особистої безпеки тільки 7,2 % українських миротворців у той час, як для миротворців-арабів даний показник становив 33 %, а в миротворців-греків – 19 %.

Третя група стресогенних факторів пов'язана зі *специфікою організації служби*: направлення військовослужбовця до складу миротворчої місії (від'їзд, відсутність гарантії збереження своєї посади тощо) [9]; новизна, нестандартність обстановки; тривалість перебування в миротворчій місії; поєднання декількох видів діяльності одночасно; пасивне перебування в складі миротворчої місії (яке є набагато більш стресогенним, аніж активні дії, що пов'язані з переміщенням по країні перебування); відсутність позитивного зворотного зв'язку від соціального середовища в місії [6; 11].

Основними причинами конфліктів у середовищі миротворців, як правило, є: службові обов'язки (49 %), автотранспорт (25 %), відпустки (13 %), фінансове забезпечення (13 %).

Четверта група стресогенних факторів має *національно-мовний характер*: внутрішні – між підрозділами місії – обумовлені поганим рівнем володіння англійською мовою, що є характерним для українських миротворців; зовнішні – між підрозділами місії і населенням – пов'язані з незнанням мови країни перебування; часто виникаючі конфлікти, в основі яких – релігії, традиції. Так, службовий конфлікт може перерости в особистісний з подальшою трансформацією в національний.

П'ята група стресогенних факторів обумовлена *особливостями традицій та культури країни перебування*: значні відмінності в культурі та традиціях; неоднакове ставлення місцевого населення до миротворчого контингенту; ставлення самих миротворців до населення країни перебування.

Так, 14,4 % військовослужбовців, що ви-

конували миротворчу місію в Югославії, відмічали значні відмінності в культурі як основну проблему для новоприбулих миротворців. За оцінками спостерігачів ООН найбільш лояльні до миротворчого контингенту серби (їх на перше місце поставило 46,4 % опитаних), за ними – хорвати (7,2 %).

Шоста група стресогенних факторів *зумовлена проблемами інтимно-особистісного характеру*: розлучення з сім'єю; відсутність сексуальних контактів.

За результатами опитування миротворців, що повернулися з Югославії, 85,9 % боляче перенесли розлучення з сім'єю, причому в 25,2 % опитаних ці обставини впливали й на службову діяльність; для 68,1 % проблемою була відсутність сексуальних контактів.

Сьома група стресогенних факторів *обумовлена спеціальними умовами служби й побуту*: відсутність звичного комфорту; порушення режимів праці та відпочинку, порушення ритмів сну й неспання; зміни раціону харчування; обмеження життєвого простору [9]; умови післявоєнної розрухи (виведені з ладу водогони, каналізаційні системи, при масовому виплоді мух, великій кількості гризунів, здичавілих псів і котів); несприятлива епідемічна обстановка (вогнища гострих кишкових інфекцій серед місцевого населення, гепатитів, геморагічної лихоманки, холери, жовтої лихоманки, менінгіту та сказу, вірусного енцефаліту, малярії, туберкульозу, гельмінтозів); відсутність системи протиепідемічного захисту населення; наявність отруйних змій та комах [6].

Таким чином, нами були проаналізовані умови та особливості військово-професійної діяльності миротворців, а також основні групи стресогенних факторів, які є типовими для військовослужбовців миротворчої місії. Знання особливостей військово-професійної діяльності миротворців і впливу, який здійснюють стресогенні чинники на функціональний стан військовослужбовців, дозволить використовувати методи корекції функціонального стану з метою оптимізації працездатності, а навчання миротворців саморегуляції може стати головною складовою їх психологічної підготовки.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Алещенко В.І.* Деякі проблеми психологічного забезпечення миротворчої діяльності / В.І.Алещенко // Актуальні проблеми становлення особистості професіонала в ризиконебезпечних професіях: Матер. міжрегіон. наук. семінару. – К.: НУОУ, 2010. – С. 16-20.
2. *Кокун О.М.* Оптимізація адаптаційних можливостей людини: психофізіологічний аспект забезпечення діяльності [монографія] / О.М.Кокун. – К.: Міленіум, 2004. – С. 32.
3. *Невмержицький В.М.* Психологічне супроводження діяльності військовослужбовців миротворчих підрозділів: методичні рекомендації / В.М.Невмержицький. – К.: "РОСА", 2007. – 86 с.

4. *Пономаренко Н.О.* Особливості впливу професійних факторів та умов життєдіяльності на організм військовослужбовців миротворчих підрозділів: Автореф. дис. канд. мед. наук: 14.02.01 / Н.О. Пономаренко; Ін-т медицини праці АМН України. – К., 2005. – 20 с.
5. *Психологические проблемы деятельности в особых условиях* / Под ред. Б.Ф. Ломова, Ю.М. Забродина. – М.: Наука, 1985. – 232 с.
6. *Стасюк В.В.* Вплив бойових умов на психіку воїнів та заходи їх реабілітації / В.В.Стасюк // Зб. наук. праць НА ПВУ. – Хмельницький, 2003. – № 23. – Ч. 2. – С. 198-203.
7. *Стасюк В.В., Примак П.Т., Хмеляр О.Ф.* Психологічне забезпечення професійної діяльності саперів-миротворців: навчальний посібник для слухачів та ад'юнктів вищих військових навчальних закладів. / В.В. Стасюк, П.Т. Примак, О.Ф. Хмеляр. – Ніжин: ТОВ "Видавництво "Аспект-Поліграф", 2009. – 160 с.
8. *Теличкін О.О.* Особливості психічної адаптації працівників поліції до умов служби в миротворчій місії ООН: Автореф. дис. канд. психол. наук: 19.00.01 / О.О.Теличкін; Університет внутрішніх справ МВС України. – Х., 1998. – 16 с.
9. *Теличкин А.А.* Роль психологической подготовленности в деятельности наблюдателя Гражданской полиции ООН: Учебное пособие. – Х.: Университет внутренних дел, 1997. – 74 с.
10. *Теличкін О.О.* Стресогенність в діяльності співробітників правоохоронних органів / О.О.Теличкін // Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих вчених: Зб. наук. праць. – Вип. 3-4. – Х.: УВС, "Основа", 1997. – С. 359-365.
11. *Хміляр О.Ф.* Психічна адаптація військовослужбовців до екстремальних ситуацій миротворчої місії / О.Ф.Хміляр // Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія № 12. Психологія: зб. наукових праць. – К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2005. – № 3 (27). – С. 210-215.

Стаття надійшла до редакції 20.05.2010 р.